

علوم و فنون ادبی (۱) دهم - دی ماه

رشته علوم انسانی (طبقه بندی شده)

هشتاد امتحان

مدت زمان: ۹۰ دقیقه
تعداد سؤال: ۲۳

ردیف	درج	نمره
۱	تعلیم مستن	۱
۲	تعلیم نظم و نثر	۲
۳	تعلیم نظم و نثر	۳
۴	تعلیم نظم و نثر	۴
۵	موسیقی شعر	۵
۶	موسیقی شعر	۶
۷	موسیقی شعر	۷
۸	زبان شناسی	۸
۹	زبان شناسی	۹
۱۰	تاریخ ادبیات	۱۰
۱۱	تاریخ ادبیات	۱۱
۱۲	تاریخ ادبیات	۱۲
۱۳	تاریخ ادبیات	۱۳
۱۴	تاریخ ادبیات	۱۴
۱۵	تاریخ ادبیات	۱۵
۱۶	تاریخ ادبیات	۱۶
۱۷	تاریخ ادبیات	۱۷
۱۸	تاریخ ادبیات	۱۸
۱۹	تاریخ ادبیات	۱۹
۲۰	تاریخ ادبیات	۲۰
۲۱	تاریخ ادبیات	۲۱
۲۲	تاریخ ادبیات	۲۲
۲۳	تاریخ ادبیات	۲۳

۷۵/۰	درست یا نادرست بودن عبارت های زیر را مشخص کنید. الف) زبان پارسی میانه یا پهلوی، زبان رسمی دوران ساسانی بود. ب) کتاب «اوستا» در زمان هخامنشیان به نگارش درآمد. پ) در زمان ساسانیان، بخارا عمده ترین مرکز فرهنگی به شمار می آمد. به پرسش های زیر پاسخ کوتاه دهید.	۱۱
۷۵/۰	الف) یکی از کتاب های تشریح سامانی را نام ببرید. ب) دو تن از شاعران بزرگ دربار غزنویان را نام ببرید. پ) کدام شخصیت تاریخی زبان فارسی دری را زبان رسمی قلمرو خود اعلام کرد؟ ت) یکی از ویژگی های شعر فارسی در قرن چهارم و نیمه اول قرن پنجم چه بود؟ (مروارید - مدرسه اشراق - دی ۹۶)	۱۲
۷۵/۰	درس ۵ کدام گزینه الگوی هجایی واژه «نقشه کشی» را نشان می دهد؟ (کرج - نمونه دولتی فاطمه الزهرا (س) - دی ۹۷)	۱۳
۷۵/۰	الف) U _ _ U (ب) _ _ U U (پ) U _ U (ت) _ U U _ در هجای کدام واژه مصوت بلند معادل کوتاه شمرده می شود؟ (جهرم - نمونه دولتی مطح - خرداد ۹۶)	۱۴
۷۵/۰	الف) خون (ب) چون (پ) دین (ت) جان واژه های هم وزن ستون «۱» و «۲» را به یکدیگر وصل کنید. (یک واژه در ستون «۲» اضافه است.)	۱۵
۷۵/۰	«۱» • مناجات • خوش حالی • تبسم • تفریح «۲» • سربازی • نشانی • خداوند • مکتوب • خیال انگیز	۱۶
۷۵/۰	صامت ها و مصوت های واژه «آزاد» را بنویسید. (کرج - نمونه دولتی فاطمه الزهرا (س) - دی ۹۷)	۱۷
۷۵/۰	صامت ها و مصوت های مصراع اول بیت زیر را مشخص کنید. «حلال است رفتن به صحرا ولیک نه انصاف باشد که بی ما روند» یک مصراع از بیت زیر را به هجاهای تشکیل دهنده آن تجزیه کنید؛ سپس علامت هر هجا را زیر آن بنویسید. (اصفهان - مدرسه شاهد زلف (س) - دی ۹۷)	۱۸
۷۵/۰	«خلوتم چراغان کن ای چراغ روحانی ای ز چشمه نوشت، چشم دل چراغانی» درس ۶	۱۹
۷۵/۰	سجع ها را در عبارت های زیر بیابید و نوع آنها را بنویسید. الف) ملک بی دین باطل است و دین بی ملک ضایع. ب) همه کس را عقل خود به کمال نماید و فرزند خود به جمال. پ) دوستی را که عمری به فراچنگ آرند شاید که به یک دم بیازارند. نوع سجع های به کار رفته در شعر زیر را مشخص کنید. (اصفهان - مجتمع الیشه - خرداد ۹۷)	۲۰
۷۵/۰	«من مانده ام مهجور از او، دیوانه و رنجور از او» عبارت زیر را می توان مسجع نامید؟ دلیل خود را بنویسید. (کرج - نمونه دولتی فاطمه الزهرا (س) - دی ۹۷)	۲۱
۷۵/۰	«در آب حیات تن ها بود و در قرآن حیات دل ها بود» در کدام گزینه هر دو آرایه سجع و واژه آرایه وجود دارد؟ آنها را مشخص کنید. (اصفهان - مدرسه شاهد زلف (س) - دی ۹۷)	۲۲
۷۵/۰	الف) در دل چگونه یاد تو می میرد ب) گرتو گرفتارم کنی، من با گرفتاری خوشم در عبارت زیر، سجع ها را بیابید و نوع آنها را بنویسید.	۲۳
۷۵/۰	«فلان را اصلی است پاک و طینتی است صاف؛ دارای گوهری است شریف و صاحب طبعی است کریم»	۲۴
۷۵/۰	موفق باشید.	۲۵
۷۵/۰	جمع نمره	۲۰

مدت زمان: ۹۰ دقیقه تعداد سؤال: ۲۴	 هشتگ امتحان	علوم و فنون ادبی (۱) دهم - دی ماه رشته علوم انسانی (طبقه بندی شده)	آزمون شماره ۲	ردیف
نمره				
۱			جاهای خالی را با واژه های مناسب پر کنید. الف) در یک نگاه کلی، متون یا آثار مکتوب ادبی را به دو بخش و تقسیم می کنند. ب) پیش از خوانش متن، نگاه کلی به متن از آغاز تا انجام برای کشف و ضروری است. هر یک از عبارت های زیر، مربوط به کدام یک از قلمروهای تحلیل متن است؟ قلمروهای تحلیل متن (نقطهٔ محفل قلمروهایی که تو کتاب فارسی می بینی) الف) بهره گیری از تمثیل ب) استفاده از دو حرف اضافه برای یک متقم ت) توصیه به پرهیز از خوشی های زودگذر	تحلیل متن ۱ ۲ تحلیل نقشه ۳
۱/۵ = ۱/۵			متن زیر را بخوانید و آن را بر اساس سنجه های زیر کالبدشکافی کنید. (موضوع - مدرسه اسراء - دی ۹۶) «روزی خواجه گفت غلام را: «ای غلام، اگر بار دیگر سفر دریا برآوری و یارایی، تو را از مال خویش آزاد کنم و مال وافر دهم که کفاف آن را پیرایهٔ عفاف خود سازی و همه عمر پشت به دیوار فراغت بازدهی.» غلام این پذیرفتاری از خواجه شنید. به روی تقبل و تکفل بیش آمد و بر کار اقبال نمود؛ بار در کشتی نهاد و خود در نشست؛ روزی دو سه بر روی دریا می راند. ناگاه بادهای مخالف از هر جانب برآمد؛ سفینه را در گردانید و بار آگینهٔ املش خرد بشکست. کشتی و هر چه درو بود، جمله به غرقاب فنا فرو رفت و او به سنگ پشت بحری رسید؛ دست درو آویخت و خود را بر پشت او افکند تا به جزیره ای افتاد.» الف) شناسایی و استخراج سه نکتهٔ زبانی؛ ب) شناسایی و استخراج سه نکتهٔ ادبی؛ ت) تعیین نوع؛	۴ موسیقی شعر
۱			درست یا نادرست بودن عبارت های زیر را مشخص کنید. الف) اساسی ترین عامل پیدایی شعر، موسیقی است. ب) وزن و آهنگ، به انتقال بهتر احساس و عاطفه کمک می کند. پ) وزن در شعر جنبهٔ تزئینی دارد. ت) شاعر برای انتقال عاطفهٔ خود به دیگران از زبان کمک می گیرد. جاهای خالی را با واژه های مناسب پر کنید.	۵
۱/۵			الف) ادراکی است که از احساس نظم حاصل می شود. (چهارم - مدرسه معراج - خرداد ۹۶) ب) بیشتر کتاب های مقدس، از کشش و جاذبه و بهره گرفته اند. پ) تشخیص مناسب هر متن، خواندن را دل نشین تر و درک محتوا را آسان تر می سازد. (نهم - مدرسه سیدالشهدا (ع) - خرداد ۹۶) کدام گزینه لحنی «حماسی» دارد؟ الف) ما همه چشمیم و تو نور ای صنم ب) کار از تو می رود مددی ای دلیل راه پ) فرود آمد از دژ به کردار شیر ت) عید آمد و عید آمد، یاری که رمید، آمد چشم بد از روی تو دور ای صنم که انصاف می دهیم و ز راه افتاده ایم کمر بر میان، بادپایی به زیر عیدانه فراوان شد، تا باد چنین بادا	۶
۱/۵			آهنگ و موسیقی شعر زیر را بنویسید. (نهم - مدرسه شاه به زلف (س) - خرداد ۹۶) «شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل کجا دانند حال ما سبکباران ساحل ها»	۷ زیبایی شناسی
۱/۵			درست یا نادرست بودن عبارت های زیر را مشخص کنید. الف) واج آرای مصوت ها از صامت ها محسوس تر است. ب) تکرار واج و واژه در زبان عادی بر جاذبهٔ سخن می افزاید. جاهای خالی را با واژه های مناسب پر کنید. الف) بدیع دو نمود لفظی و دارد. ب) عواملی که موسیقی لفظی را پدید می آورند، می خوانیم.	۸ ۹

۱۰	واج آرایی را در بیت زیر بیابید و شماره صامت تکراری را تعیین کنید.	۱/۵
۱۱	«به زایل نشسته است و گشته است مست نگیرد کس از مست چیزی به دست»	۱/۵
۱۲	در بیت زیر، چه واجی عامل ایجاد موسیقی درونی شعر شده است؟ آن را مشخص کنید و نام آرایه‌ای که بر اثر این واج پدید آمده، بنویسید. «خواب نوشین بامداد رحیل باز دارد پیاده را ز سبیل»	۱
تسریع ادبیات	در بیت‌های زیر، واج آرایی و واژه آرایی را مشخص کنید. الف) اگر جنگ خواهی و خون ریختن ب) هم نظری، هم خبری، هم قمران را قمری	۱/۵
۱۳	درس ۴ درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنید. الف) پدر شعر فارسی لقب فردوسی توسی است. ب) منظومه‌های «درخت اسوریک» و «یادگار زریران» هر دو اصل آرامی دارند.	۱/۵
۱۴	تختین کسی که در زمینه حکمی و اندرزی، قصیده کامل و تمام سرود، چه کسی بود؟ الف) رودکی ب) کسایی مروزی پ) ناصر خسرو ت) شهید بلخی	۱/۵
۱۵	از نظر تاریخی، زبان‌های ایرانی به چند دسته تقسیم می‌شوند؟	۱/۷۵
۱۶	عصر اندیشه استقلال ملی ایران هم‌زمان با کدام دوره بوده است؟ (نصران - مدرسه شاهد راه زلف (سج) - خردار ۹۶)	۱/۲۵
۱۷	درس ۵ درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنید. الف) واج مقدار آوایی است که دهان با یکبار باز شدن آن را ادا می‌کند. ب) تعداد هجاهای یک کلمه با تعداد مصوت‌های آن برابر است. پ) در زبان فارسی، هر واژه‌ای با صامت آغاز می‌شود. ت) هجای پایانی اوزان شعر فارسی همیشه کوتاه محسوب می‌شود.	۱
۱۸	تعداد هجاهای کدام گزینه از همه بیشتر است؟ (گلستان - مدرسه شاهد آزادشهر - خردار ۹۶) الف) دانش‌سرای عالی ب) گندم‌گون پ) ستارگان چشمک‌زن ت) چمنزار خیال	۱/۵
۱۹	علامت هجای کدام بیت چهار بار (— U —) تکرار شده است؟ الف) شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل ب) بشنو از تی چون حکایت می‌کند پ) نشاید که خوبان به صحرا روند ت) آن کیست کز روی کرم با ما وفاداری کند	۱/۵
۲۰	الگوی هجایی کلمات «یادبادک» و «باریک‌اندام» را بنویسید.	۱
زیبایی شناسی	درس ۶ جاهای خالی را با واژه‌های مناسب پر کنید. الف) آرایه سجع در کلامی دیده می‌شود که حداقل _____ جمله باشد. ب) ارزش موسیقایی سجع _____ از همه سجع‌ها بیشتر است. پ) واژه‌های «سترده» و «مرده» اگر جزء ارکان سجع باشند، سجع _____ دارند. ت) سجع بیشتر در _____ به کار می‌رود. در هر عبارت، سجع را بیابید و نوع آن را نیز بنویسید. الف) طالب علم، عزیز است و طالب مال، ذلیل. ب) محبت را غایت نیست؛ از بهر آنکه محبوب را نهایت نیست.	۱
۲۱	نوع سجع واژگان زیر را بنویسید. (نصران - مدرسه شهید آهنگیان - خردار ۹۶) الف) باطل، ضایع ب) کمال، جمال پ) آرند، بیازارند	۱/۷۵
۲۲	کدام گزینه آرایه سجع ندارد؟ الف) صیاد بی‌روزی، ماهی در دجله نگیرد و ماهی بی‌اجل در خشک نمیرد. ب) در رفتن جان از بدن گویند هر نوعی سخن / من خود به چشم خویشتن دیدم که جاتم می‌رود. پ) عقل و ادب پیش‌گیر و لپو و لعب بگذار. ت) فلان را کرم بی‌شمار است و هنر بی‌حساب.	۱/۲۵
۲۳	جمع نمره	۲۰
۲۴	موفق باشید.	۷

مدت زمان: ۹۰ دقیقه تعداد سؤال: ۲۲		اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان اصفهان - ناحیه ۳ - مدرسه شاهد زینب (س) - دی ماه ۹۷ سؤالات امتحانی علوم و فنون ادبی (۱) پایه دهم (دوره دوم متوسطه)		آزمون شماره ۳	ردیف											
نمره	هشتگ امتحان															
۰/۷۵		الف) تاریخ ادبیات و سبک شناسی (۴ نمره)														
		درست یا نادرست بودن عبارت های زیر را مشخص کنید.														
		الف) شعر غنایی در قرن چهارم و نیمه اول قرن پنجم به وسیله رودکی و شهید بلخی استحکام یافت.														
		ب) ابوعلی بلعمی به دستور منصور بن نوح سامانی، مأموریت یافت که «تاریخ الرسل و الملوک» را به فارسی برگرداند.														
۰/۵		ب) منظومه «درخت آسوریک» اصل عربی دارد.														
		جاهای خالی را با کلمات مناسب تکمیل کنید.														
۰/۵		الف) نثر در عهد سامانی، بیشتر به موضوعات و توجه دارد.														
۰/۵		ب) زبان در دوره اشکانیان رایج بود و تا نیز آثاری به این زبان تألیف می شده است.														
۰/۷۵		پ) پس از عاطفه، مهم ترین عامل در شعر است.														
۰/۵		ت) اولین شاعری که قصیده ای تمام و کمال در زمینه حکمت و اندرز سرود، بود؛ شیوه او را ادامه داد.														
۰/۷۵		۳ زبان پهلوی، زبان رسمی کدام دوره بود؟ چرا آن را «فارسی میانه» نامیده اند؟														
۰/۷۵		۴ چرا عصر سامانیان، عصر اندیشه استقلال ملی ایران به شمار می رود؟														
۱	۰/۷۵	ب) موسیقی شعر (۴ نمره)														
		مصوت های کلمات زیر را مشخص کنید.														
		الف) گلخانه؛														
		ب) خواهر؛														
۰/۷۵		۶ وزن و آهنگ کدام مصرع با دیگر مصرع ها متفاوت است؟														
		الف) فلک جز عشق محرابی ندارد														
۱		ب) جهان عشق است و دیگر زرق سازی														
		ت) اگر بی عشق بودی جان عالم														
۱		۷ جدول زیر را کامل کنید.														
		<table><tr><th>هجا</th><th>الگوی هجایی</th><th>نشانه / علامت</th><th>مثال</th></tr><tr><td>کوتاه</td><td>صامت + مصوت کوتاه</td><td></td><td></td></tr><tr><td>کشیده</td><td></td><td></td><td>دست، رفت</td></tr></table>			هجا	الگوی هجایی	نشانه / علامت	مثال	کوتاه	صامت + مصوت کوتاه			کشیده			دست، رفت
		هجا	الگوی هجایی	نشانه / علامت	مثال											
		کوتاه	صامت + مصوت کوتاه													
کشیده			دست، رفت													
۸ هجاهای «ذوق حضور» را مشخص کنید و علامت هر هجا را زیر آن بنویسید.																
ذوق حضور؛																
۰/۷۵		۹ درستی یا نادرستی عبارت های زیر را مشخص کنید.														
		الف) تعداد هجاهای یک کلمه با تعداد صامت های آن کلمه برابر است.														
		ب) پس از عاطفه مهم ترین و مؤثرترین عامل در شعر «وزن» است.														
		پ) در شعر نو، شاعران تساوی مصرع های شعری را ضروری نمی دانند.														
۰/۵		۱۰ برای هر یک از کلمات زیر یک کلمه هم وزن بنویسید.														
		الف) سپیدار؛														
۱/۵		ب) نهنگ؛														
		۱۱ یک مصرع از این بیت را به هجاهای تشکیل دهنده آن تجزیه کنید؛ سپس علامت هر هجا را زیر آن بنویسید.														
«خلوتم چراغان کن ای چراغ روحانی ای ز چشمه نوشت، چشم دل چراغانی»																

پ) زیبایی شناسی (۶ نمره)

۱	۱۲	جاهای خالی را با کلمات مناسب تکمیل کنید. الف) ارزش موسیقایی سجع از همه سجع ها بیشتر است. ب) واج آرای صامت ها از مصوت ها است. پ) شعری که در آن سجع به کار رود، شعر نامیده می شود. ت) آنچه در تکرار اهمیت دارد، جنبه سخن است.
۱/۵	۱۳	در هر یک از بیت های زیر تکرار کدام واج، آرایه واج آرای ایجاد کرده است؟ الف) سرو را بین بر سماع ببلان صبح خیز ب) نظر تا کنی عرض نقل است و می پ) خواب نوشین بامداد رحیل د) کدام گزینه، هر دو آرایه سجع و واژه آرای وجود دارد؟ آنها را مشخص کنید.
۱/۵	۱۴	الف) در دل چگونه یاد تو می میرد / یاد تو یاد عشق نخستین است. ب) گر تو گرفتارم کنی، من با گرفتاری خوشم / و ر خوار چون خارم کنی، ای گل! بدان خواری خوشم
۱/۵	۱۵	در عبارت زیر کدام واژه یا واژه ها در آفرینش زیبایی مؤثر است؟ چرا؟ «الهی اگر بهشت چون چشم و چراغ است، بی دیدار تو درد و داغ است.»
۱/۵	۱۶	دو واژه بنویسید که با واژه «حریف» سجع متوازی داشته باشند.
۱/۵	۱۷	در اشعار و عبارت های زیر، سجع را بیابید و نوع آن را بنویسید. الف) تنی چند متفق سیاحت بودند و شریک رنج و راحت. ب) مال از بهر آسایش عمر است نه عمر از بهر گرد کردن مال. پ) محبت را غایت نیست از بهر آنکه محبوب را نهایت نیست.
۱/۵	۱۸	آرایه مشترک بیت های زیر چیست؟ الف) گو بهار دل و جان باش و خزان باش، ار نه ب) عمر ما را مهلت امروز و فردای تو نیست ای بسا باغ و بهاران که خزان من و توست من که یک امروز مهمان توام، فردا چرا؟
۱	۱۹	ت) نقد و تحلیل نظم و نثر (۴ نمره) یکی از آسان ترین و کاربردی ترین شیوه ها در بررسی و تحلیل متن چیست؟
۱/۵	۲۰	آثار مکتوب ادبی به دو دسته و تقسیم می شوند.
۱	۲۱	نمونه های زیر را از دید حس و حال فضای شعری و عاطفی بررسی کنید. الف) خروشید که ای فزخ اسفندیار ب) ای نفس خرم باد صبا ج) ای نفس خرم باد صبا د) ای نفس خرم باد صبا
۱/۵	۲۲	حکایت زیر را بخوانید و آن را از دید قلمرو فکری و ادبی و زبانی بررسی کنید. «پارسا زاده ای را نعمت بی کران به دست افتاد؛ فسق و فجور آغاز کرد؛ مبدّری پیشه گرفت. فی الجمله نماند از سایر معاصی منکری که نکرد و مسکری که نخورد، باری، به نصیحتش گفتم: چو دخلت نیست، خرج آهسته تر کن اگر باران به کوهستان نیارد که می گویند ملاحان سرودی به سالی دجله گردد، خشک رودی عقل و ادب پیش گیر و لپو و لعب بگذار که چون نعمت سپری شود سختی بری و پشیمانی خوری. دیدم که نصیحت نمی پذیرد و دم گرم من در آهن سرد او اثر نمی کند، ترک مناصحت گرفتم و روی از مصاحبت بگردانیدم تا پس از مدتی آنچه اندیشه من بود از نکبت حالش به صورت بدیدم که پاره یاره به هم بر می دوخت و لقمه لقمه همی اندوخت.» قلمرو زبانی دو مورد؛ قلمرو ادبی دو مورد؛ قلمرو فکری دو مورد؛
۲۰	جمع نمره	موفق باشید.

الف) تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی (۴ نمره)

- ۱ درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنید.
الف) شاعران در قرن چهارم و اوایل قرن پنجم بیشتر به واقعیت درونی نظر داشتند و مفاهیم ذهنی آنان از قلمرو تعالیم کلی اخلاقی فراتر نمی‌رفت.
ب) خواندن دقیق متن نخستین گام در رویارویی با متن است.
پ) نثر عهد سامانی ساده و روان است.
ت) منظور از متن فقط نوشته‌های روی کاغذ است.
جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.
- ۲ الف) از نظر تاریخی، زبان‌های ایرانی را به سه دسته عمده تقسیم می‌کنند: فارسی باستان، فارسی میانه و
ب) زبان پارتی در دوره رایج بود و تا اوایل دوره ساسانی نیز آثاری به این زبان تألیف شده است.
پ) حماسه ملی ایران و شعر حماسی با به اوج رسید.
ت) کتابی که در حدود سال ۳۴۶ قمری به دست عده‌ای از دانشوران خراسان نوشته شد و موضوع آن تاریخ گذشته ایران است، نام دارد.

- ۳ به پرسش‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.
الف) در قرن چهارم و اوایل قرن پنجم، بسیاری از اصطلاحات علمی، ادبی و دینی از چه زاهي وارد فارسی دری می‌شود؟
ب) یکی از نتایج نفوذ اسلام در ایران چه بود؟
پ) شعر غنایی به واسطه کدام شاعران قوت و استحکام یافت؟
ت) بررسی متون نثر، مرحله پیش از خوانش چه نام دارد و منظور از آن چیست؟
- ۴ «کاربرد شبکه معنایی، تضاد میان واژگان و بهره‌گیری از تمثیل» جزء کدام یک از گام‌های تحلیل متن است؟
- ۵ الف) استخراج نکات زبانی ب) استخراج نکات ادبی پ) استخراج نکات فکری ت) نتیجه‌گیری و تعیین نوع

ب) موسیقی شعر (۴ نمره)

- ۶ درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنید.
الف) اساسی‌ترین عامل پیدایی شعر، موسیقی است.
ب) وزن و آهنگ کوپته و کوتاه بار حماسی شعر را غنی‌تر می‌سازد.
پ) وزن آشکارترین ابزار موسیقایی شعر است.
ت) وسیله ادراک وزن حواس ماست.
جدول زیر را کامل کنید.

عنوان هجا	نحوه قرار گرفتن	نشانه	مثال
کوتاه	صامت + مصوت کوتاه	U	
بلند		-	دل
کشیده	صامت + مصوت بلند + یک یا دو صامت		

- ۷ با مثالی ثابت کنید تعداد هجاهای یک کلمه با تعداد مصوت‌های آن برابر است.
به پرسش‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.
الف) مقدار آوایی که دهان با یکبار باز و بسته شدن آن را ادا می‌کند چه نام دارد؟
ب) در زبان فارسی، چند واج وجود دارد؟
در هر یک از موارد زیر، واژگان درست را از درون کمانک انتخاب کنید.
الف) هجای پایانی اوزان شعر فارسی همیشه (کشیده - بلند) محسوب می‌شود.
ب) در زبان فارسی، هیچ واژه‌ای با (صامت - مصوت) آغاز نمی‌شود.

۱۱	نمونه‌های زیر را از نظر حس و حال حاکم بر فضای شعر با هم مقایسه کنید. الف) ای آن که غمگنی و سزاواری رفت آن که رفت و آمد آن که آمد ب) حال دل با تو گفتیم هوس است طمع خام بین که قضا فاش بیت زیر را به هجاهاى تشکیل دهنده آن تجزیه کنید؛ سپس هر هجا را با علامت خاص آن بنویسید. «اگر هوشمندی به معنی گرای برای هر یک از موارد زیر، یک مثال بیاورید. الف) «ی» صامت؛ ب) «ی» مصوّت؛	۱ (روى) ۱ (حافظ) ۱ ۴/۵
۱۲		
۱۳		
۱۴	ب) زیبایی‌شناسی (۶ نمره) درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنید. الف) سجع در تتر مانند ردیف است در شعر. ب) واج‌آرایی صامت‌ها از مصوّت‌ها محسوس‌تر است. پ) آرایه سجع در کلامی دیده می‌شود که حداقل یک جمله دارد. ت) آنچه در تکرار اهمیت دارد، جنبه موسیقایی سخن است نه شکل نوشتاری واژگان. در بیت زیر، واج‌آرایی را نشان دهید.	۱ ۴/۵
۱۵	«سر چشمه شاید گرفتن به بیل چو پر شد، نشاید گذشتن به بیل» کدام نوع سجع ارزش موسیقایی بیشتری دارد؟ دلیل بیاورید.	۱ ۱/۵
۱۶	در بیت‌های زیر، واژه‌آرایی و واج‌آرایی را بیابید.	
۱۷	الف) شب است و شاهد و شمع و شراب و شیرینی ب) در خرام ای جان جان هر سماع پ) زمین ز زلزله بر خود چنان نمی‌لرزد در بیت و عبارت‌های زیر، سجع‌ها را پیدا کنید و نوع هر یک را بنویسید. الف) چه جای ملامت است که در دیده من شایسته کرامت است. ب) آن که از جمال عقل محجوب است، خود به نزدیک اهل خرد معذور است. پ) دل او در پرده‌های گمراهی نهان و حق از او روی گردان. ت) بساط مهر پیمودنی است نه نمودنی.	۱ ۱/۵ ۷
۱۸		
۱۹	ت) نقد و تحلیل نظم و نثر (۴ نمره) شعر زیر را از نظر قلمرو فکری بررسی کنید. «نه من ز بی‌عملی در جهان ملولم و بس متن زیر را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید. «هر که به امور دنیایی رو آورد و از سعادت آخرت خود غفلت کند، همچون آن مرد است که از پیش‌آشتر مست بگریخت و به ضرورت، خوابیدن در چاهی اویخت و دست در دو شاخ زد که بر بالای آن روییده بود و پاهایش بر جایی قرار گرفت. در این میان، بهترین‌گریست، هر دو پای، بر سر چهار مار بود که سر از سوراخ، بیرون گذاشته بودند. نظر بر قعر چاه افکند، ازدهایی سهمناک دید؛ دهان گشاده و افتادن او را انتظار می‌کرد. به سر چاه، التفات نمود. موشان سیاه و سیید، بیخ آن شاخ‌ها دایم می‌پریدند و او در اثنای این، تدبیری می‌اندیشید و خلاص خود را طریقی می‌جست. پیش خویش، زنبورخانه‌ای و قدری شهد یافت، چیزی از آن به لب برد، از نوعی در حالات آن مشغول گشت که از کار خود غافل ماند و نه اندیشید که پای او بر سر چهار مار است و نتوان دانست که کدام وقت در حرکت آیند، و موشان در بریدن شاخ‌ها، جدّ بلیغ می‌نمایند و ... چندان که شاخ بگسست و آن بیچاره حریص در دهان ازدها افتاد.» الف) ویژگی‌های زبانی متن را بیان کنید. (چهار مورد) ب) ویژگی‌های ادبی آن را استخراج کنید. (دو مورد) پ) نکات فکری متن را مشخص کنید و با توجه به آن، نوع متن را نیز تعیین کنید.	۱ ۳
۲۰		
جمع نمره	موفق باشید.	۲۰

مدت زمان: ۹۰ دقیقه تعداد سؤال: ۲۸	 هشتگ امتحان	علوم و فنون ادبی (۱) دهم - خرداد ماه رشته علوم انسانی (طبقه بندی شده)	آزمون شماره ۵	ردیف
نمره				
= / ۵۰		درس ۱ درست یا نادرست بودن عبارت های زیر را مشخص کنید. الف) نخستین گام در رویارویی با متون، کالبدشکافی متن است. (آذربایجان غربی - دانشگاه استانی - دی ۹۷) ☐ درست ☐ نادرست ب) کاربردهای کهن واژگان مربوط به قلمرو زبانی است. ☐ درست ☐ نادرست	تحلیل متن ۱	
۱		نمونه زیر را از نظرویزی های قلمرو زبانی بررسی کنید. (سیستان و بلوچستان - مدرسه امام جعفر صادق (ع) - خرداد ۹۸) «الا یا خیمگی، خیمه فروهل تیره زن بزد طبل نخستین نماز شام نزدیک است و امشب که پیشاهنگ بیرون شد ز منزل شتربانان همی بتندند محمل مه و خورشید را بینم مقابل» (منوچهری)	تحلیل نظم و اثر ۲	
= / ۵۰		درس ۲ جاهای خالی را با واژه های مناسب پر کنید. الف) شاعر برای انتقال عاطفه خود به دیگران از کمک می گیرد. ب) توجّه به فضای عاطفی و آهنگ متن، سبب کشف می شود.	موسیقی شعر ۳	
= / ۷۵		درس ۳ در بیت زیر، تکرار کدام واج ها بر موسیقی و آهنگ کلام افزوده است؟ (اصفهان - مدرسه امامت - دی ۹۷) «خیزید و خز آید که هنگام خزان است باد خنک از جانب خوارزم وزان است»	زیبایی شناسی ۴	
۱		درس ۴ جاهای خالی را با واژه های مناسب پر کنید. الف) آثاری که به زبان پهلوی تألیف شده، بیشتر آثار است. ب) نخستین صورت زبان ادبی فارسی نو در برابر نفوذ عناصر زبان عربی، زبان بود. پ) در زمان سامانیان، عمده ترین مرکز فرهنگی به شمار می آمد. ت) رساله که به زبان پهلوی تألیف شده، رنگ دینی دارد.	تاریخ ادبیات ۵	
= / ۵۰		آثار بر جای مانده از زبان فارسی باستان چیست و به چه خطی نوشته شده است؟	۶	
= / ۲۵		درس ۵ توضیحات زیر معرّف کدام عنصر زبانی است؟ «کوچک ترین واحد آوایی زبان است که هجا از آن پدید می آید و در نوشتار به شکل حرف ظاهر می شود.» دو مصراع یا بیت چه زمانی هم وزن خواهند بود؟ (مریان - مدرسه محدّثه خراسانی - خرداد ۹۷)	موسیقی شعر ۷	
= / ۵۰		درس ۶ ارزش موسیقایی کدام نوع سجع از بقیه بیشتر است؟ چرا؟ (تربت جام - نمونه دولتی عطف - دی ۹۷) در عبارت های زیر، سجع ها را بیابید و نوع آنها را بنویسید. الف) هر که به تأدیپ دنیا راه صواب نگیرد، به تعذیب عقبی گرفتار آید. ب) در پستی مردن، به، که حاجت پیش کسی بردن.	زیبایی شناسی ۹	
		درس ۷ سبک های فرعی سبک خراسانی را نام ببرید. تختین آثار نظم زبان فارسی بعد از اسلام در کجا پدید آمد؟	۱۰	
= / ۷۵			۱۱	
= / ۲۵			۱۲	

در بیت زیر، حروف قافیه را نشان دهید و نوع قاعده قافیه را مشخص کنید.

«نکونام و صاحب دل و حق پرست خط عارضش خوش تر از خط دست»

قافیه کردن کدام یک از گزینه های زیر درست است؟ (آزاد مهر - مدرسه شاهد حقارت - خرداد ۹۶)

الف) مشکبیز و حسیض ب) حیاط و حیات پ) لذیذ و غلیظ ت) مشکبیز و خیز

با توجه به بیت زیر به پرسش ها پاسخ دهید.

«بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست بگشای لب که قند فراوانم آرزوست»

الف) ردیف را مشخص کنید (اگر دارد).

ب) واژه ها و حرف یا حروف قافیه را تعیین کنید.

پ) حرف یا حرف های الحاقی را مشخص کنید (اگر دارد).

ت) حرف یا حروف اصلی قافیه را مشخص کنید و بنویسید طبق کدام قاعده است.

در بیت های زیر، جناس ها را مشخص کنید و نوع هریک را بنویسید.

الف) چو شد روز، رستم بیوشید گبر نگیان تن کرد بر گبر ببر

ب) وقت است تا برگ سفر بر باره بندیم دل بر عبور از سد خار و خاره بندیم

پ) طره پریشانش دیدم و به دل گفتم این همه پریشانی بر سر پریشانی

در بیت زیر، آرایه اشتقاق بین کدام واژه ها وجود دارد؟ واج های مشترک آنها را بنویسید.

«اگر تو فارغی از حال دوستان یارا فراغت از تو میسر نمی شود ما را»

«اشتقاق» یعنی واژه های هم خانواده

۱- الف) درست ب) نادرست؛ یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌ها در تحلیل متن، بررسی آن از سه دیدگاه زبان، ادبیات و فکر است.

۲- الف) خواندن دقیق متن ب) ادبی

۳- ۱) شعر برخاسته از نگاه فلسفی شاعر به طبیعت است و محتوایی عرفانی، پندآموز و خوش‌بینانه دارد. ۲) در عین اینکه توصیفی ساده از یک واقعیت است، معنایی کاملاً نمادین در خود نهفته دارد. ۳) آب تمثیلی برای تمام زندگی و صفا و سادگی آن و جل نشانه کزی و نادرستی است. ۴) آب نماد فرهنگ نیز می‌تواند باشد. شاعر از گل آلود شدن فرهنگ متأثر است و همگان را به پاک نگه داشتن آن فرا می‌خواند.

۴- ۱) کاربرد کلمات عربی: لعل، رحیم، عزم، صلح، عشرت، ۲) ترکیب‌سازی: بنده‌پرور، ۳) کاربردهای تاریخی دستور: وقت آن درآید، خموش، ۴) سادگی زبان شعر و کوتاهی جملات

۵- الف) عاطفه ب) وزن

۶- گام‌های آوایی این شعر کوتاه و بی‌دری هستند و درنگی منظم در میانه دارند. همین لخت‌های آهنگین، توازن پاره‌های کلامی را نمایان می‌سازد. ۷- این ابیات حاکی از احساسات لطیف و عاشقانه شاعر است که چشم انتظار رسیدن خبری از جانب معشوق است. خبر و نشانه‌ای که بوی مهر و آشتی می‌دهد و با حالتی فرح‌بخش و طرب‌انگیز بیان شده است.

۸- الف) واج‌آرایی ب) وازه‌آرایی

۹- الف) گرفتار (۲ بار)، خار (۳ بار) ب) خار (۲ بار)، پای (۲ بار)

۱۰- پدر شعر فارسی ← رودکی، سرودن قصیده تمام و کمال با موضوع اندرزی ← کسایی مروزی، ترجمه تفسیر طبری ← محمد بن جریر طبری

۱۱- الف) درست ب) نادرست؛ در دوره ساسانی به نگارش درآمد. ب) درست

۱۲- الف) شاهنامه ابومنصوری ب) عنصری، فزخی ب) یعقوب لیث صفاری ت) سادگی فکر و روانی کلام

۱۳- گزینه «ت»

۱۴- گزینه «ب»

۱۵- مناجات ← خداوند، خوش‌حالی ← سربازی، تیشم ← نشانی، تقریب ← مکتوب

۱۶- صامت‌ها: ا، ز، د، مصوت‌ها: ا، ا

۱۷- صامت‌ها: ح، ل، ل، س، ت، ر، ف، ت، ن، ب، ص، ح، ر، و، ل، ک (۱۶ صامت) مصوت‌ها: ا، ا، ت، ت، ب، ت، ا، ت، ی (۱۰ مصوت)

۱۸-

حل	و	تم	چ	را	غان	گن	ای	چ	را	غ	رو	ح	انی
-	U	-	U	-	-	-	-	U	-	U	-	-	-

۱۹- الف) باطل، ضایع؛ سجع متوازن ب) کمال، جمال؛ سجع متوازی ب) آرند، بیازارند؛ سجع مطّرف

۲۰- مهجور، رنجور؛ سجع متوازی - مهجور، رنجور و دور؛ سجع مطّرف

۲۱- بله؛ زیرا واژه‌های «تن‌ها و دل‌ها» ارکان سجع هستند و سجع متوازن دارند.

۲۲- گزینه «ب»؛ سجع مطّرف؛ گرفتاری و خواری - وازه‌آرایی؛ گرفتار و خواری؛ گزینه «الف» فقط وازه‌آرایی (یا) دارد.

۲۳- پاک و صاف؛ سجع متوازن - شریف و کریم؛ سجع متوازن

آزمون شماره ۲ نوبت اول دی ماه

۱- الف) شعر - نثر ب) لحن - آهنگ

۲- الف) قلمرو ادبی ب) قلمرو زبانی ب) قلمرو زبانی ت) قلمرو فکری

۳- الف) ۱- کاربرد «را» در معنی حرف اضافه «به»، ۲- کاربرد کهن واژگان نظیر «پذیرفتاری»، «هرج»، ۳- به کار بردن واژگان عربی نظیر «تقبل، تکفل، وافر، امل، بحری» ب) ۱- به کار بردن کلمات هم‌وزن و هم‌آهنگ مانند «کفاف و عفاف»، «تقتل و تکفل»، ۲- استفاده از آرایه تشبیه: آبیگینه امل - غرقاب فنا، ۳- استفاده از کنایه: پشت به دیوار فراغت دادن کنایه از آسوده‌خاطر بودن، آسایش داشتن - دست درو آویختن کنایه از گرفتن و متوسل شدن ب) ۱- وعده و وعید دادن، ۲- دگرگون شدن احوال و از بین رفتن مال و دارایی ت) متن تعلیمی است.

۴- الف) نادرست؛ اساسی‌ترین عامل پیدایی شعر عاطفه است. ب) درست ب) نادرست؛ وزن در شعر جنبه تزئینی ندارد بلکه جزء طبیعت شعر است. ت) درست

۵- الف) وزن ب) آهنگ - کلام موزون ب) لحن

۶- گزینه «ب»

۷- گام‌های آوایی این شعر کوتاه و بی‌دری هستند و درنگی منظم در میانه دارند. همین لخت‌های آهنگین توازن پاره‌های کلامی را نمایان می‌سازد.

۸- الف) نادرست؛ واج‌آرایی صامت‌ها از مصوت‌ها محسوس‌تر است. ب) نادرست؛ در زبان عادی پست‌سندیده نیست اما در زبان ادبی بر جاذبه سخن می‌افزاید.

۹- الف) معنوی ب) بدیع لفظی

۱۰- صامت «س» ۷۰ بار

۱۱- مصوت کوتاه «ه» واج‌آرایی

۱۲- الف) واج‌آرایی صامت «خ» (۵ بار) ب) وازه‌آرایی «هم» (۴ بار)، قمر (۲ بار)، شکر (۴ بار)، اندر (۳ بار)

۱۳- الف) نادرست؛ پدر شعر فارسی رودکی است. ب) نادرست؛ هر دو اصل پارتی دارند.

۱۴- گزینه «ب»

۱۵- سه دسته: ۱) فارسی باستان، ۲) فارسی میانه، ۳) فارسی نو

۱۶- هم‌زمان با اوج حاکمیت سامانیان

۱۷- الف) نادرست؛ تعریف هجا است. ب) درست ب) درست ت) نادرست؛ همیشه بلند محسوب می‌شود.

(= / ٥)	حُور	خ	ق	ذو
(= / ٥)	U_	U	U	-

- ۲- الف، فارسی نو (۰/۷۵) ب، اشکانیان (۰/۷۵) پ، فردوسی (۰/۷۵)
ت، شاهنامه ابومنصوری (۰/۷۵) (درس ۴)
- ۳- الف، آراه ترجمه متون عربی (۰/۷۵) ب، رواج تدریجی خط عربی (۰/۷۵)
پ، رودکی (۰/۷۵)، شهید بلخی (۰/۷۵) (درس ۴)
- ۴- مرحله چشم خوانی (۰/۷۵) یعنی ابتدا با آرامش متنی را که به ما داده شده یک بار از نظر می‌گذرانیم. (۰/۷۵) (درس ۱)
- ۵- گزینه «ب» (۰/۵) (درس ۱)
- ۶- الف، نادرست (۰/۷۵)؛ اساسی‌ترین عامل پیدایی شعر، عاطفه است. (درس ۲) ب، درست (۰/۷۵) (درس ۲) پ، درست (۰/۷۵) (درس ۵) ت، درست (۰/۷۵) (درس ۲)

۷- (درس ۵)

عنوان هجا	نحوه قرار گرفتن	نشانه	مثال
کوتاه	صامت + مصوت کوتاه	U	به (ب) (۰/۷۵)
بلند	صامت + مصوت کوتاه + صامت (۰/۷۵)	-	دل (۰/۷۵)
کشیده	صامت + مصوت بلند + یک یا دو صامت (۰/۷۵) U	-	دوست (۰/۷۵)
- ۸- مثلاً واژه «برادر» از سه هجای «ب + را + در» تشکیل شده و همان‌طور که ملاحظه می‌شود، دارای سه مصوت «ا، آ، ـه» نیز هست. (۰/۵) (درس ۵)
- ۹- الف، هجا یا بخش (۰/۷۵) ب، ۲۹ واج (۰/۷۵) (درس ۵)
- ۱۰- الف، بلند (۰/۷۵) ب، مصوت (۰/۷۵) (درس ۵)
- ۱۱- در نمونه الف، فضای حاکم بر شعر غمگین و اندوهناک است و با وزن و آهنگ سنگین و غم‌انگیز شعر تناسب دارد؛ اما در نمونه (ب)، فضای شعر امید و سرخوشی است و با آهنگی که برای بیان آن انتخاب شده، متناسب است. (۰/۵) (درس ۴)

۱۲- (درس ۵)

ا	گر	هو	ش	غن	دی	پ	قع	نی	گ	رای
ک	قع	نی	پ	ما	ند	ن	صو	رت	پ	جای
U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-

۱۳- الف، یاس (۰/۷۵) ب، نیک (۰/۷۵) (درس ۵)

- ۱۴- الف، نادرست (۰/۷۵)؛ سجع در نثر مانند قافیه است در شعر. (درس ۶)
ب، درست (۰/۷۵) (درس ۳) پ، نادرست (۰/۷۵)؛ آرایه سجع در کلامی دیده می‌شود که حداقل دو جمله باشد. (درس ۶) ت، درست (۰/۷۵) (درس ۳)
- ۱۵- واج‌آرایی صامت «ش» (۵ بار) (۰/۵) (درس ۳)
- ۱۶- سجع متوازی (۰/۵)؛ زیرا ویژگی‌های دو نوع سجع دیگر را با هم دارد؛ یعنی ارکان آن هم هم‌وزن هستند و هم واج‌های آخرشان یکسان است. (۰/۵) (درس ۶)

- ۱۷- الف، واج‌آرایی (۰/۷۵)، صامت «ش» (۰/۷۵) ب، واژه‌آرایی (۰/۷۵)، تکرار «جان» و «معلقا» (۰/۷۵) پ، واج‌آرایی (۰/۷۵)، صامت «ز» (۰/۷۵) (درس ۳)
- ۱۸- الف، ملامت و کرامت؛ سجع متوازی (۰/۵) ب، محبوب و معذور؛ سجع متوازن (۰/۵) پ، نهان و روی‌گردان؛ سجع مطزف (۰/۵) ت، پیمودنی و نمودنی؛ سجع متوازی (۰/۵) (درس ۶)

- ۱۹- شعر در نكوهش علم بدون عمل است. (۰/۵) علم بدون عمل ملالت‌آور و ملامت‌بار است. شعر تعلیمی و آندرزى به شمار می‌رود. (۰/۵) (درس ۱)
- الف، ۱- کاربرد کهن واژگان مانند اشتر، نتوان دانست، شاخ (۰/۷۵)، ۲- کاربرد واژگان عربی مانند اثنا، طریق، حلاوت و ... (۰/۷۵)، ۳- ترکیب‌سازی مانند «زنبورخانه» در معنی «لانه زنبور» (۰/۷۵)، ۴- کوتاهی جملات (۰/۷۵) ب، ۱- کاربرد شبکه معنایی میان «شهید، حلاوت، زنبورخانه» (۰/۵)، ۲- استفاده از تضاد بین واژه‌های «دنیا، آخرت»، «یا، سر»، «سیاه، سپید» (۰/۵)، ۳- استفاده از تمثیل (۰/۷۵) پ، ۱- نكوهش غفلت از آخرت و توجه بیش از حد به دنیا و امور دنیوی (۰/۷۵)، ۲- توصیه به هوشیاری و پرهیز از خوشی‌های زودگذر (۰/۷۵)، نوع متن تعلیمی یا آندرزى است و نگرش حکمی در آن برجسته است. (۰/۵) (درس ۱)

آزمون شماره ۵ نوبت دوم خردادماه

- ۱- الف، نادرست؛ نخستین گام در رویارویی با متون خواندن دقیق متن است. ب، درست
- ۲- سبک شعر: خراسانی، ویژگی‌ها: (۱) وجود واژگان کهن و مهجور مانند: خیمگی، فروهل، تبیره‌زن، (۲) کوتاهی جملات، (۳) فراوانی لغات بیگانه و عربی؛ مانند: طبل، محمل، مقابل، (۴) به کارگیری فعل‌های پیشوندی مانند: فروهل
- ۳- الف، زبان (ب) لحن
- ۴- صامت «خ» (۵ بار)، صامت «ز» (۶ بار)، مصوت بلند «ا» (۷ بار)
- ۵- الف، دینی زردشتی ب، دری (پ، بخارا) ت، یادگار زیربان
- ۶- فرمان‌ها و نامه‌های شاهان هخامنشی است که به خط میخی نوشته شده است.

۷- واج

- ۸- زمانی که (۱) تعداد هجاهای آنها با هم برابر باشد. (۲) هجاهای کوتاه و بلند آنها در مقابل یکدیگر قرار گیرد.

- ۹- سجع متوازی؛ زیرا ارکان آن علاوه بر اینکه هم‌وزن اند، واج‌های پایانی یکسان دارند.

- ۱۰- الف، نگیرد و آید؛ سجع مطزف ب، مردن و بردن؛ سجع متوازی

- ۱۱- سامانی، غزنوی، سلجوقی

- ۱۲- سیستان؛ سپس در قراسان بزرگ، مرید آمد.

- ۱۳- نثر دوره اول یا نثر سامانی؛ ویژگی‌های سبکی: (۱) کوتاهی جملات، (۲) ایجاز و اختصار در لفظ و معنا، (۳) بهره‌گیری کمتر از لغات عربی

- ۱۴- الف، کمیت هجاها ب، مصراع ب، دو

- ۱۵- خواهش، خاهش، محبت، محبت

۱۶-

م	زن	جان	د	لم	را	ک	این	مر	غ	وچ	شی
U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-

درس ۱: مبانی تحلیل متن

(تألیف و جمع)

متن: هر چیزی که ذهن ما را به پویایی درآورد، «متن» است.

انواع متن: شنیداری، دیداری، بویایی و...

۱-۳ در این کتاب، مقصود ما از متن، آثار شعر و نثر فارسی است.

یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌های ارزیابی متون، بررسی آنها در سه قلمرو زیر است:

۱- قلمرو زبانی، ۲- قلمرو ادبی، ۳- قلمرو فکری

تقسیم‌بندی آثار مکتوب ادبی
۱- شعر
۲- نثر

● مراحل باگام‌های تحلیل شعر

۱- خوانش شعر (نخستین گام مؤثر در رویارویی با متن) — نگاه کلی به متن و شناسایی لحن و آهنگ مناسب آن، ۲- شناسایی و استخراج نکات زبانی — مانند وجود واژگان فارسی و غیر فارسی، کوتاهی یا بلندی جملات، سادگی یا پیچیدگی زبان شعر، ترکیب‌سازی، کاربردهای تاریخی دستور، ساختمان واژگان و...، ۳- شناسایی و استخراج نکات ادبی — چگونگی قافیه و ردیف، وزن و قالب شعر، آرایه‌های ادبی و...، ۴- شناسایی و استخراج نکات فکری — تعیین خط و مسیر فکری شاعر و زمینه مفهومی اثر (شادی‌گرا، غم‌گرا، خردگرا، عشق‌گرا، عینی، ذهنی، عرفانی و...)، ۵- نتیجه‌گیری و تعیین نوع — در این مرحله، با توجه به چهار گام پیشین، می‌توان گفت که اثر مورد نظر در کدام رده از انواع ادبی قرار می‌گیرد. (تعلیمی، عرفانی، حماسی، غنایی و...)

۱-۳ به غزل زیر از «سعدی» توجه کنید:

چه فتنه بود که حسن تو در جهان انداخت

که یک دم از تو نظر بر نمی‌توان انداخت

بلای غمزه نامهربان خون خوار

چه خون که در دل یاران مهربان انداخت

ز عقل و عاقبت آن روز بر کران ماند

که روزگار حدیث تو در میان انداخت

نه باغ ماند و نه بوستان که سرو قامت تو

بزست و ولوله در باغ و بوستان انداخت

تو دوستی کن و از دیده مفکرم زهار

که دشمنم ز برای تو در زبان انداخت

به چشم‌های تو گان چشمم گز تو برگرد

دریغ باشد بر مناه آسمان انداخت

همین حکایت روزی به دوستان پرسد

که سعدی از پی جانان برفت و جان انداخت

۸- الف نادرست (۰/۷۵): واحد وزن در شعر فارسی مصراع است.

ب نادرست (۰/۷۵): نادرست (۰/۷۵): حروفی که در خط هست اما به تلفظ در نمی‌آید، در خط عروضی حذف می‌شود. ت نادرست (۰/۷۵) (درس ۸)

۹- گزینه «ب» (۰/۵) (درس ۸)

۱۰- (درس ۵)

پش	ن	از	نی	خن	ح	کا	یت	می	ک	ند	(۰/۵)
—	U	—	—	—	U	—	—	—	U	—	(۰/۷۵)
از	ج	دا	بی	ها	ش	کا	یت	می	ک	ند	(۰/۵)
—	U	—	—	—	U	—	—	—	U	—	(۰/۷۵)

۱۱- الف ردیف: کن کمال این است و بس (۰/۷۵) و آیه‌های قافیه: هویدا.

پیدا (۰/۵) ب حروف قافیه: «ا» (۰/۵) ت قاعده قافیه: قاعده «ا» (۰/۷۵) (درس ۱۱)

۱۲- الف ذو قافیتین (۰/۷۵): «یار و نگار» - «بستم و رستم» (۰/۷۵) ب قافیه درونی (۰/۷۵): «باغ و چراغ و داغ» (۰/۷۵) (درس ۱۱)

۱۳- زیرا شکل نوشتاری آنها متفاوت است. (۰/۵) (درس ۱۱)

۱۴- الف واج‌آرایی مصوت کوتاه «ی» (۰/۷۵) و مصوت بلند «ا» ب واژه‌آرایی کلمه «پشیمان» (۰/۷۵) (درس ۳)

۱۵- الف زیبا، دیبا: سجع متوازی (۰/۵) ب غایت، نهایت: سجع مطرف (۰/۵) (درس ۶)

۱۶- الف موازنه (۰/۷۵): تقابل سجع‌های متوازی و متوازن (۰/۷۵) ب ترصیع (۰/۷۵): تقابل سجع‌های متوازی (۰/۷۵) موازنه (۰/۷۵): تقابل سجع‌های متوازی و متوازن (۰/۷۵) (درس ۹)

۱۷- بیت «ب» (۰/۵) زیرا بیت دارای ترصیع است و تقابل سجع‌های آن همگی متوازی است. (۰/۵) (درس ۹)

۱۸- الف جناس همسان (تام) (۰/۷۵): دستان (فرب و نیرنگ) و دستان (لقب زال) (۰/۷۵) ب جناس ناهمسان افزایشی (۰/۷۵): یار و دیار (۰/۷۵) پ جناس ناهمسان حرکتی (۰/۷۵): مهر و مهر (۰/۷۵) ت اشتقاق (۰/۷۵): دلیل و دلالت (۰/۷۵) (درس ۱۲)

۱۹- کنایه: داشتن جبهه واکرده (پیشانی گشوده): کنایه از خوشرویی (۰/۷۵) تشبیه: جبهه واکرده‌ای چون گل بایدش (۰/۷۵) تشخیص: خاطر فارغ برای تو گل یال خندان گل (۰/۷۵) مراعات نظیر: قطره، آب، دریا، ابر (۰/۷۵) (درس ۱)

۲۰- (۱) متن داستانی تمثیلی است. (۰/۷۵) (۲) حذف افعال به فرینه در آن دیده می‌شود: درختی بود و در زیر درخت، سوراخ موش [بود] (۰/۵) (۳) کاربرد فراوان واژه‌های عربی مانند طعمه، التفات، محیط، مخوف و... دیده می‌شود. (۰/۵) (۴) متن دارای اطناب و توصیفات دقیق و جزئی است. (۰/۵) (۵) بهره‌گیری از کنایه (راه سره کردن کنایه از مراقب بودن) دیده می‌شود. (۰/۷۵) (درس ۱۰)

۲۱- (۱) زبان شعر ساده است. (۰/۷۵) (۲) کاربرد لغات عربی و بیگانه در آن کم است. (۰/۷۵) (۳) واژگان کهن مانند «خنک»، «زی» دارد. (۰/۷۵) (۴) ساختمان بیشتر واژه‌ها ساده است. (۰/۷۵) (۵) «معنی» به جای «من» به کار رفته است. (کارگاه تحلیل فصل سوم)

تکراری

تعریف وزن و وزن ادراکی است که از احساس نظم حاصل می‌شود.

- وزن امری حسی است و بیرون از ذهن کسی که آن را درمی‌یابد، وجود ندارد.
- وسیله ادراک وزن حواس است.

هماهنگی وزن و محتوا

وزن شعرهای مختلف هر یک دارای آهنگ و حالت خاصی است و هر شعری، بسته به محتوا و حالت عاطفی اش، با وزنی خاص مطابقت پیدا می‌کند. تناسب و هم‌سویی وزن و عاطفه، بر قدرت اثرگذاری شعر می‌افزاید.

انتخاب وزن مناسب برای بیان عاطفه بیشتر طبیعی و فطری است و کمتر آگاهانه است.

لحن

- توجه به فضای عاطفی و آهنگ متن سبب کشف لحن می‌شود.
- تشخیص لحن مناسب هر متن، خواندن را دل‌نشین‌تر و درک محتوا را آسان‌تر می‌کند.

درس ۳: واج‌آرایی، واژه‌آرایی

تکراری

علم بدیع: بدیع در لغت به معنی چیز تازه، نو ظهور و نوآیین و در اصطلاح ادبی، عبارت است از آرایش سخن فصیح و بلیغ خواه نظم باشد، خواه نثر.

انواع بدیع

- ۱- لفظی ← واج‌آرایی، سجع، موازنه، جناس
- ۲- معنوی ← تشبیه، استعاره، مجاز، حسن تعلیل و...
- ۱- تکرار در آوا یا واج ← واج‌آرایی
- ۲- تکرار در واژه ← واژه‌آرایی
- ۳- تکرار در کل عبارت یا جمله

تکرار واج و واژه در زبان عادی پست‌نویس نیست؛ اما در زبان ادبی، تکرار بر جاذبه، کشش و گوش‌نوازی سخن می‌افزاید.

واج‌آرایی: تکرار یک واج (صامت یا مصوت) در سخن است؛ به گونه‌ای که بر موسیقی و تأثیر آن بیفزاید.

سرو چمان من چرا میل چمن نمی‌کند

(برای تکرار صامت)

همدم گل نمی‌شود پیاد سمن نمی‌کند

(برای تکرار مصوت)

۱) مار دیدی در گیا پیچان؟ کنون در غار غم

مار بین پیچیده بر ساق گیا آسای من

۲) فغان کاین لولیان شوخ شیرین کار شهر آشوب

چنان بردند صبر از دل که ترکان خوان یغما را

در بیت «۲» علاوه بر مصوت کوتاه «ب»، صامت «ش» هم تکرار شده است.

واج‌آرایی صامت‌ها از مصوت‌ها محسوس‌تر است.

واژه‌آرایی: تکرار یک یا چند واژه در کلام است. به گونه‌ای که بر تأثیر آهنگین بیت بیفزاید.

تکراری

مجنون به هوای کوی لیلی در دشت

در دشت به جست‌وجوی لیلی می‌گشت

می‌گشت همیشه بر زبانش لیلی

لیلی می‌گفت تا زبانش می‌گشت

تکرار عبارت یا جمله: انواع و اقسامی دارد. در برخی اشعار، مصرعی از مطلع شعر در مقطع تکرار می‌شود.

تکراری

ای صبا نکستی از کوی فلانی به من آر

زار و بیمار غمم، راحت جانی به من آر

دل‌م از دست بشد، دوش جو حافظ می‌گفت

کای صبا، نکستی از کوی فلانی به من آر

درس ۴: تاریخ ادبیات پیش از اسلام و قرن‌های اولیه هجری

زبان ایرانیان پیش از اسلام که ریشه و مادر زبان امروز ایران است «پارسی» یا «فارسی» نامیده می‌شد. آثار فرهنگی - ادبی پیش از اسلام، قرن‌ها سینه به سینه حفظ می‌شده است؛ مانند کتاب اوستا که تا پیش از دوره ساسانی موبدان برای اجرای مراسم دینی آن را از حفظ می‌خواندند؛ تا اینکه در دوره ساسانی آن را به نگارش درآوردند.

تقسیم‌بندی گروه زبان‌های ایرانی

زبان‌های شاخه‌های ایرانی	منطقه جغرافیایی	دوره تاریخی	آثار	خط
فارسی باستان	-	هخامنشیان	فرمان‌ها و نامه‌های شاهان هخامنشی	میخی
پارتی	شمال و شمال شرقی ایران	اشکانی تا اوایل ساسانی	-	-
فارسی میانه	ناحیه پارس	ساسانی	آثار دینی زردشتی - یادگار زریران - درخت آسوریک	پهلوی
فارسی نو (دری)	-	سراسر ایران	پس از فراوانی مکاتبات درباری دوره طاهریان	عربی

- آثاری که به زبان پهلوی تألیف شده، بیشتر آثار دینی زردشتی است.
- حتی آثار غیردینی این دوره نیز رنگ دینی دارد؛ مانند «یادگار زریران».
- دو اثر مهم «کلیله و دمنه» و «هزار و یک شب» ترجمه شده از آثار منثور و منظوم دوره میانه و زبان پهلوی هستند.

درس

۳
۹
۴